

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 8416/19

לפני :

כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופטת י' וילנר
כבוד השופט ע' גרוסקופף

המערערים :

עו"ד שלמה נס ורו"ח אלי שפיר – מפרקי חברת
אגרוסקו חברה לייצור חקלאי בע"מ

נ ג ד

המשיבות :

1. מדינת ישראל
2. המועצה לייצור צמחים ולשיווקם
3. המועצה לענף הלול

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי תל אביב-יפו
(כב' השופט מ' אלטוביה) מיום 7.11.2019 בת"א 55482-
05-15

תאריך הישיבה :

כ"ב בחשוון התשפ"ב (28.10.2021)

בשם המערערים :

עו"ד שלמה נס ; עו"ד ירון אלכאוי ; ע"ד עופר
פליישר ; עו"ד עומר גולדנברג ; עו"ד יונתן גמרניק

בשם משיבה 1 :

עו"ד אפי יגל

בשם משיבה 2 :

עו"ד שאול פלס ; עו"ד אל גלפז

בשם משיבה 3 :

עו"ד טומי מנור

פסק-דין

השופט ד' מינץ:

ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (כב' השופט מ' אלטוביה)
מיום 7.11.2019 בת"א 55482-05-15, בה נתקבלה בחלקה בקשת המשיבות לדחות את
תביעת המערערים על הסף מפאת התיישנותה, ונקבע כי על המערערים לכמת את תביעתם
ולשלם את אגרת המשפט הנובעת מכך.

הרקע לערעור

1. ביום 28.5.2015 הגישו המערערים – מפרקי אגרקסקו חברה לייצוא חקלאי בע"מ (בפירוק) (להלן: החברה) – תביעה לסעד הצהרתי נגד המשיבות, אשר החזיקו במניות החברה סמוך לפירוקה. במסגרת התביעה התבקש בית המשפט לקבוע כי יהא זה נכון וצודק להרים את מסך ההתאגדות שבין החברה לבין המשיבות, וכן לקבוע כי המשיבות או מי מהן אחראיות, ביחד ולחוד, לכל יתרת חובותיה או התחייבויותיה של החברה, על סניפיה ושלוחותיה, למועד מתן פסק הדין. בתביעתם טענו המערערים כי היקף החובות שייוחסו למשיבות ייקבע רק "לאחר שיתברר סופית מה שווי מאסת הנכסים של החברה והיקף תביעות החוב שיאושרו באופן חלוט על ידי המפרקים ו/או בתי המשפט".

2. משהליכי הגישור שניהלו הצדדים כשלו, ביקשו הצדדים מבית המשפט לדון בארבע בקשות מקדמיות שהגישו המשיבות: בקשה לסילוק על הסף מטעם משיבה 1; בקשה לצירוף נתבעים לכתב התביעה מטעם משיבה 1; בקשה לסילוק על הסף מטעם משיבה 2; בקשה לסילוק על הסף מטעם משיבה 3 (למען הנוחות, להלן נייחס לכל המשיבות יחדיו את כל הבקשות). את הבקשות לסילוק התביעה על הסף סמכו המשיבות על התיישנות התביעה ועל כך שהסעד הסופי המתבקש הוא הלכה למעשה חיוב כספי, ועל כן, לטענתן, היה על המערערים להגיש תביעה כספית ולשלם את האגרה הכרוכה בכך. המערערים התנגדו לכל הבקשות, אולם עתה הם מלינים רק על החלטת בית המשפט בעניין הכרעתו בסוגיית ההתיישנות ובסוגיית האגרה, ועל כן ההתייחסות תהיה לגביהן בלבד.

טענות הצדדים בבית המשפט המחוזי

3. לטענת המשיבות, הגשת התביעה על ידי המערערים נעשתה בשם החברה ולטובת נושיה, אולם אין בידי המערערים זכויות תביעה מעבר לאלו שהיו מצויות בידי החברה עצמה או בידי נושיה בזמן אמת, דהיינו במועד בו נולדו עילות התביעה. עילות התביעה לא פורטו כתביעה באופן ברור, אך נראה כי בעיקר נטען נגד המשיבות כי הן פעלו בניגוד לתכלית העסקית של החברה תוך מימון דק קיצוני וחריג, חילקו דיבידנדים באופן אסור וסיכלו את הפרטת החברה – ובכך הביאו לקריסתה. ברם, העובדות העולות מכתב התביעה אשר לשיטת המערערים מקימות את עילות התביעה, אירעו לפני שנים רבות ועל כן חלה עליהן התיישנות. כך, מאחר שהחברה הוקמה בשנת 1956 והמשיבות הינן בעלות מניות בה מאז מועד הקמתה, טענות המערערים לפיהן החל מהקמת החברה המשיבות הכתיבו לחברה התנהלות שנועדה לקדם את האינטרסים שלהן, המנוגדים לטובת החברה ולתכליתה העסקית – התיישנו זה מכבר. כך גם למשל, טענות המערערים בעניין עריכת תקנה 94 לתקנון החברה האוסרת על החברה להפיק רווחים והמחייבת

אותה בחלוקת עודפיה לחקלאים (להלן: תקנה 94) – בניגוד מוחלט לתכלית חברה שמטרתה להשיא את רווחי בעלי מניותיה – גם הן התיישנו זה מכבר, שכן התקנון נערך בשנת 1956 ותוקן במהלך שנות ה-70. גם טענות המערערים כי במקביל להתנהלות החברה במימון דק קיצוני אפשרו המשיבות גידול משמעותי במינוף החברה, נסובות על עסקאות שאירעו לפני שנים רבות והתיישנו זה מכבר: התקשרות החברה בהסכם לרכישת אניות אירעה בתחילת שנת 2000; התקשרות החברה בהסכם הלוואה מבנק צרפתי אירעה בחודש ספטמבר 2007; וגיוס כספים מגורמים מוסדיים באמצעות הנפקת אגרות חוב אירע בחודש דצמבר 2007. גם טענות המערערים להתרשלות המשיבות ביחס להצעות ההפרטה של החברה התיישנו, שכן הן נסובות על הצעות מהשנים 1991, 1993, 1997 ו-2002. כן התיישנו טענות המערערים כי המשיבות הכתיבו לחברה הוראות באמצעות מעורבות של שרי החקלאות לדורותיהם ואנשי משרדם בניגוד לתכליתה העסקית והכלכלית, המבוססות על אירועים שאירעו בראשית שנות האלפיים.

4. המשיבות הוסיפו בבקשות הסילוק כי משך הזמן שחלף מקרות האירועים עליהם הצביעו המערערים בתביעתם ועד להגשת התביעה, יצר להן נזק ראייתי שאינו בר תיקון. זאת, שכן כתב התביעה מגולל אירועים בהם היו מעורבים גורמים שכבר אינם מכהנים בשירות המשיבות או הלכו זה מכבר לבית עולמם. גם מסמכים אשר קיים ספק אם היו בחזקת המשיבות בעבר ואשר היו יכולים לשפוך אור על אותם אירועים, בחלקם הגדול אינם עוד ברשותן. לעומת זאת, נושי החברה ידעו או היו צריכים לדעת את העובדות על אודות החברה עוד בטרם פירוקה, אלא שבזמן אמת הם בחרו שלא להגיש תביעה או לטעון את הטענות אותן מעלים המערערים כיום.

5. לדעת המשיבות ניתן ללמוד מהפסיקה העוסקת בסעיף 374 לפקודת החברות [נוסח חדש], התשמ"ג-1983 (להלן: פקודת החברות), שעניינו בהטלת אחריות אישית על נושאי משרה ובעלי תפקיד בחברה שבפירוק, בגין שימוש שלא כהוגן בכסף או בנכס של החברה. על פי ההלכה הפסוקה, סעיף 374 אינו מקנה עילת תביעה חדשה אלא מעמיד דרך דיונית מקוצרת בידי מפרק החברה. בהתאם לכך מרוץ ההתיישנות לא יחל עם מתן צו הפירוק, אלא במועד שבו נולדה עילת התביעה. הכלל הוא כי גם כאשר מוגשת תביעה על ידי מפרקים, עילתה נבחנת בהתאם לכללים הרגילים של חוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: חוק ההתיישנות), ועל כן צו הפירוק יכול להיחשב כמועד המוקדם ביותר לגילוי העובדות המעמידות עילה, רק אם לא נתגלו או לא ניתן היה לגלותן בשקידה ראויה קודם לכן. אלא שבענייננו, המערערים אינם טוענים כי הייתה הסתרה או הטעיה כלשהי באשר למטרות החברה, הוראות התקנון או חלקן של המשיבות בחברה

ובהתנהלותה. ולא בכדי, שהרי נושי החברה ידעו או יכולים היו לדעת על מטרותיה, הוראות התקנון, אופיין של משיבות 2 ו-3, טיב היחסים בינן לבין משיבה 1 והמדיניות של החברה. אם כך, אין מקרה זה נכנס לגדרה של "התיישנות שלא מדעת", והמועד הרלוונטי לבחינת תחילת תקופת ההתיישנות הינו המועד בו קמה עילת התביעה, דהיינו לפני שנים רבות.

6. בנוסף טענו המשיבות, כי הסעד של הרמת מסך המבוקש בתביעה, הוא "רק שלב ביניים מבחינת התובעים בדרך לסעד האמיתי שבו הם חפצים – סעד כספי", ו"מדובר בתביעה כספית מובהקת במסווה של תביעה לסעד הצהרתי". בכך יש משום ניסיון להימנע מתשלום אגרה כדין ופגיעה בזכותן של המשיבות לדעת מהו היקף התביעה נגדה הן עומדות. גם מטעם זה יש להורות על מחיקת התביעה על הסף, ולחלופין לחייב את המערערים לכמת את תביעתם ולשלם בגינה את מלוא האגרה המחויבת על פי הדין.

7. המערערים טענו מנגד, כי מועד לידת עילת תביעה לפי סעיף 6 לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: חוק החברות), הוא עם הגיע החברה לחדלות פירעון. כל עוד לא נקלעה החברה לחדלות פירעון, "כוח התביעה" לא התגבש ולא ניתן לעתור לקבלת סעד מבית המשפט. זאת ועוד, זכויות התביעה של חברה חדלת פירעון אינן מתיישנות עד המועד שבו עילת התביעה מתגלה או יכולה להתגלות למפרק אשר בכווח להניע את ההליך השיפוטי בשם התאגיד. זאת משום שגם אם העובדות המקימות את עילות התביעה היו מתגלות קודם לחדלות פירעונה של החברה, לא ניתן לצפות מהחברה לממש את זכויות התביעה שלה כלפי בעלי מניותיה ובעלי השליטה בה "בזמן אמת", שהרי הדירקטורים שמונו על ידי המשיבות לא יתבעו אותן, ולכן מרוץ ההתיישנות מתחיל רק בעת הפירוק.

8. המערערים דחו את טענות המשיבות שהתביעה התיישנה מאחר שנושי החברה היו מודעים למצבה, לתקנונה, למימון הדק ולסיכון החברה. טענות אלה של המשיבות לא נתמכו בתצהיר, הן מוכחות ויש להתעלם מהן. כמו כן, הטענות אינן עולות מכתב התביעה והן שנויות במחלוקת. די בכך כדי ללמוד שאין מקומן של הטענות להתברר במסגרת בקשה לסילוק התביעה על הסף אלא במסגרת ההליך העיקרי. בנוסף, גם אם תוכח ידיעתו של אחד הנושים, אין בכך כדי ללמד על ידיעתם של שאר הנושים, ומכל מקום אין בכך כדי לאיין את עילת התביעה של החברה כלפי בעלי מניותיה.

9. בעניין תשלום האגרה, טענו המערערים כי ניתן להגיש תביעה רק להרמת מסך ולייחוס חוב של חברה לבעל מניות בה מבלי לכמתה, ופרשנות סעיף 6 לחוק החברות לפיה חייבת להתלוות לתביעה להרמת מסך תביעה כספית, היא שגויה.

החלטת בית המשפט המחוזי

10. בתחילת החלטתו קבע בית המשפט המחוזי כי מטענות הצדדים עולה כי אין מחלוקת שחלק מהאירועים הנזכרים בכתב התביעה אירעו לפני שנים רבות. אלא שלטענת המערערים, עצם פירוק החברה ומינויים למפרקים מתחיל את מרוץ התיישנות ביחס לעילות התביעה, גם אם הפעולות המקימות את עילת התביעה אירעו שנים רבות קודם לכן. על בסיס פסק הדין בעניין ע"א 5017/92 מרכז הארגונים בע"מ (בפירוק) נ' עוזר, פ"ד נא(2) 200 (1997) (להלן: עניין מרכז הארגונים)), קבע בית המשפט כי עילת התביעה אינה קמה עם מתן צו פירוק, אלא במועד שמעשיהם של נושאי המשרה הסוררים נתגלו או יכולים היו להתגלות בשקידה ראויה לגורם רלוונטי אחר, כגון נושאי משרה נוספים שידם לא הייתה בנעשה. צו הפירוק יכול להיחשב כמועד המוקדם ביותר לגילוי העובדות המעמידות עילה רק אם הן לא נתגלו או לא ניתן היה לגלותן בשקידה ראויה, קודם לכן. על כן, אין לקבל את טענת המערערים לפיה עילות התביעה התגבשו במועד מתן צו הפירוק. אין בהליכי הפירוק כדי לחסן כל טענה מפני התיישנות, ובחינת התיישנות התביעה בענייננו צריך שתיעשה בכפוף לתכליות דיני ההתיישנות ולאזון בין האינטרסים של נושי החברה המיוצגים על ידי המערערים, לבין האינטרסים של בעלי המניות. קבלת עמדת המערערים לפיה למפרק הכוח המשפטי להחיות עילה שהתיישנה תעשה פלסתר את הגנת ההתיישנות ויכולה אף להביא לעשיית שימוש פסול בהליך הפירוק כדי "להחיות" עילות שהתיישנו זה מכבר.

11. אחר דברים אלה בחן בית המשפט את סוגיית ההתיישנות. באשר לטענות לעניין תקנה 94, נקבע כי בכתב התביעה ציינו המערערים כי תקנה זו תוקנה בשנת 1991 כך שנקבע בה כי "כל עודפים שיהיו בידי החברה כתוצאה מגביית עמלה ותעריפים ישמשו לכיסוי גירעונות החברה, כל עוד יהיו כאלה, עד לסילוקם המלא". גם המערערים הסכימו אפוא, כי התיקון האמור אפשר לחברה לכסות גירעונות קודם לחלוקת הרווחים למגדלים. ממילא, נראה כי כל טענות המערערים באשר לאי חוקיותה של תקנה 94 רלוונטיות לתקופה שעד שנת 1991 ולא עוד. במצב דברים זה, ספק רב אם יש קשר בין קריסת החברה בשנת 2011 לבין תקנה 94 המקורית משנת 1956 או להתנהלות החברה על פי הוראות תקנה 94 בתקופה שקדמה לתיקונה בשנת 1991. זאת, משום שעל פי הוראות תקנון החברה שלאחר התיקון משנת 1991, היה על החברה לסלק את חובותיה בטרם חילקה את רווחיה לחקלאים. על כן, ובהתחשב בתכלית דיני ההתיישנות, אין

להזדקק לטענות המערערים המתייחסות להוראות תקנה 94 לתקנון החברה כפי שפורטו בכתב התביעה.

12. בית המשפט גם קיבל את טענות המשיבות בקשר להתיישנות התביעה בין היתר בכל הנוגע לטענות המערערים (שלא נאריך לפרטן נוכח תוצאת פסק הדין) הנוגעות למינוי דירקטורים הנגועים בעניין אישי; למעורבות שרי הממשלה בפעילות החברה; לעסקאות הקשורות ברכישה או החכרה של אניות; להלוואה שנטלה החברה מבנק צרפתי; להנפקת אג"ח; ולכל ההצעות ההפרטה השונות.

13. לעומת זאת, בית המשפט נמנע מלדחות את התביעה מפאת התיישנותה בכל הנוגע לטענות אחרות של המערערים בקשר לסבסוד המגדלים והיותה של החברה מעין "משרד הרווחה" של המגדלים כלשון המערערים, בדרך של הבטחת "מחיר מוצהר" למגדלים תמורת התוצרת החקלאית שהעבירו לחברה. נקבע כי טענות אלה משתרעות על פני תקופה של שנים מעבר לתקופת ההתיישנות ומעוררות שאלות של משפט ועובדה. אפשר שמפאת מבנה הבעלות בחברה, דירקטורים או נושים של החברה לא יכולים היו לנקוט בהליכים משפטיים נגד המשיבות בקשר עם הסבסוד הנטען. לפיכך, ומשרק במקרים קיצוניים יש לסלק תביעה על הסף, נכון שלא לסלק את התביעה ככל שהיא נוגעת לעניין סבסוד החקלאים בטרם התבררו העובדות הרלוונטיות. עם זאת, נשמרה זכות המשיבות להעלות טענת התיישנות ביחס לסבסוד החקלאים על ידי החברה, אם וככל שמהעובדות שיתבררו, ימצא שנושי החברה או נושאי משרה בה ידעו על אופן התנהלות המשיבות בעניין זה ולא נקטו בהליכים משפטיים למרות שלא הייתה מניעה לכך. כן נדחתה טענת ההתיישנות בקשר להתנהלות המשיבות החל משנת 2008 ועד לפירוק החברה.

14. באשר לעניין אגרת המשפט, בית המשפט נסמך בהחלטתו על פסק הדין בעניין ע"א 227/77 בנק ברקליס דיסקונט בע"מ נ' ברנר, פ"ד לב(1) 85 (1978) (להלן: עניין ברקליס). באותו עניין נקבע כי בית המשפט אינו צריך לשמש אכסניה לדיונים עקריים שתוצאתם המסתברת איננה סיום ההתדיינות בין הצדדים למחלוקת. אין גם לפתוח פתח להליכים למתן פסק דין הצהרתי אשר כל תכליתם היא בירור ההלכה בחלקן של העילות, תוך שמירת הזכות לפרוש בדיון נוסף יריעה רחבה יותר או לעגן את התביעה בעילה שונה. על יסוד האמור נקבע כי יש להניח שתביעתם של המערערים לקבוע כי המשיבות אחראיות לכל חובותיה של החברה מהווה רק שלב ביניים שלאחריו תוגש תביעה כספית אם וככל שתביעת המערערים תתקבל, ולכך אין לתת יד.

15. עוד נקבע כי מהאמור בתשובת המערערים, נראה כי הגשת התביעה בדרך של סעד הצהרתי נועדה לחסוך "סכומי עתק נוספים כאגרה". תשלום האגרה הוא אינטרס ציבורי שמטרתו לסנן תביעות סרק ולכסות את ההוצאה הציבורית הכרוכה בניהול ההליך המשפטי. המערערים מבקשים למעשה להעביר את נטל עלות ניהול התובענה המגולם באגרה אל כלל משלמי המיסים שעה שהם נמנעים מתשלום אגרה מלאה על אף שהסעד הסופי המבוקש על ידם הוא סעד כספי. האגרה מכילה בחובה תשלום בגין השירות שהמדינה מעמידה לרשות המתדיינים בבתי המשפט. זאת בדומה לתשלום שכר המערערים בגין שירותיהם. עם כל ההבנה לרצון המערערים להקטין את הוצאות הפירוק למען שימור מסת הנכסים שיחולקו לנושים, אין מקום להשית את הוצאות ההתדיינות על כלל הציבור משלם המיסים בשלב זה. אם בסופו של יום התביעה תתקבל תושט עלות האגרה בחלקה גם על המדינה, אולם עוד חזון למועד. לפיכך, שעה שהמערערים עצמם העריכו כי לחברה תביעות חוב בסך של 600 מיליון ש"ח, ומכל מקום הם אמורים לדעת את היקף החובות של החברה בהתאם לתביעות החוב שהוגשו או יוגשו להם, עליהם לשלם אגרה כדין.

16. בסופו של דבר אפוא, הבקשות לסילוק התביעה על הסף מחמת התיישנות התקבלו באופן חלקי, והבקשה לסילוק התביעה על הסף מחמת אי כימות התביעה ואי תשלום אגרה נדחתה בכפוף לתשלום אגרה.

תמצית טענות הצדדים בערעור

17. לטענת המערערים, החברה שימשה במשך עשרות שנים כזרועה הארוכה של המדינה לשם קידום אינטרסים לאומיים, ובעיקר עידוד החקלאות, עידוד היצוא החקלאי לחו"ל וביצוע מחקר ופיתוח בתחום החקלאות. לשם קידום מטרות אלו, הכתיבו המשיבות לחברה דפוסי פעולה הסותרים כל תכלית עסקית. המשיבות עשו שימוש בקופת החברה כדי לתמוך בחקלאים, חלף העברת אותה תמיכה מתוך תקציב המדינה. המשיבות גם הכניסו את החברה לתוך תחומי פעילות הפסדיים שראו חשיבות לאומית בקידומם. זאת בנוסף לנקיטת פעולות אחרות הנוגדות את הוראות הדין הקובעות שעל חברה לפעול רק משיקולים עסקיים. המשיבות עשו אפוא שימוש מובהק לרעה באישיות הנפרדת של החברה, בניגוד לתכלית החברה תוך נטילת סיכונים בלתי סבירים באשר ליכולתה לפרוע את חובותיה, התנהגות העולה כדי הונאת נושי החברה וקיפוחם.

18. באשר להחלטת בית המשפט, נטען כי נפלה בידו טעות בכך שקבע שמרוץ ההתיישנות החל קודם למתן צו הפירוק. בהסתמכות בית המשפט על עניין מרכז הארגונים, הוא גילה פנים שלא כהלכה. באותו עניין נקבע כי צו פירוק אינו מפיח רוח חיים בעילת

תביעה שהתיישנה קודם לפירוק, אולם הלכה זו אינה רלוונטית לנסיבות בהן עילת התביעה יכולה להתגבש רק עם קריסת החברה ומתן צו לפירוקה. כך הוא המצב בענייננו, בו מדובר בתביעת הרמת מסך לייחוס חובות של חברה לבעלי מניות, אשר מעצם טיבה וטבעה ניתן להגיש רק כאשר החברה נקלעת להליכי חדלות פירעון. זאת, בין היתר בשל כך שכל עוד החברה ממשיכה לפעול ולפרוע את חובותיה השוטפים, אין שום צורך בסעד של הרמת מסך. מרוץ ההתיישנות מתחיל בענייננו ממועד מתן צו הפירוק גם בשים לב לכך שלא סביר היה לצפות כי נושאי המשרה בחברה ייזמו תביעה נגד המשיבות שמינו אותם לתפקידם ובגין התנהלות שיושמה על ידי המשיבות באמצעות אותם נושאי משרה.

19. עוד לטענת המערערים, החלטת בית המשפט בכל הנוגע לתקנה 94 הייתה מוטעית. תקנה זו סותרת באופן חזיתי כל תכלית עסקית של חברה באשר היא. הפגם השורשי שנפל בתקנה זו לא בא על תיקונו בשנת 1991, שכן גם לאחר התיקון, נאסר על החברה לצבור רווחים או ליצור כרית בטחון מינימאלית להבטחת יכולת הפירעון שלה, כפי שנדרש מכל חברה עסקית. כן טעה בית המשפט בכך שקבע כי הטענות לעניין מינוי נושאי משרה מטעם המגדלים, להם היה אינטרס כלכלי הפוך מזה של החברה, התיישנו. זאת, שכן מדובר בנושאי משרה שכיהנו פחות משבע שנים עובר להגשת התביעה. אכן, אין מחלוקת כי ההתנהלות הפסולה של העומדים מאחורי החברה החלה שנים רבות לפני קריסתה, אך מדובר ב"עוולה נמשכת" שלא ניתן לטעון לגביה שהיא התיישנה. כך שגה בית המשפט גם בקביעותו לגבי התיישנות הטענות לעניין עסקת האניות, ההלוואה מהבנק הצרפתי והנפקת האג"ח, וכן לעניין הצעות ההפרטה.

20. באופן דומה טעה בית המשפט בכך שקבע שעל המערערים לשלם אגרה כאילו מדובר בתביעה כספית. אין חולק כי המערערים יכולים להגיש תביעה למתן סעד הצהרתי של הרמת מסך. על כן אין רלוונטיות להלכה בעניין ברקליס, שכן שיעור האגרה המתבקשת מכך הוא כפי המשולם בעתירה לפסק דין הצהרתי. זאת ללא קשר למשמעות הכספית הנלווית לכך. ביטול החלטת בית המשפט המחוזי גם מתבקש לפי הגיונם של דברים. כאשר חברה נקלעת לחדלות פירעון, כל עוד לא הסתיימו הליכי הפירוק לא ניתן לדעת מה הסכום שיופק ממימוש נכסי החברה. על כן, בלתי אפשרי לעת הזאת לכמת את סכום התביעה.

21. כל אחת מהמשיבות הגישה תשובה משלה. משיבה 1 טענה כי המסד העובדתי עליו מבוססת התביעה התיישן. בעיקר נטען נגד טענת המערערים שעילת התביעה נולדה רק עם פירוק החברה. ראשית, משום שאין בהוראת סעיף 6 לחוק החברות זכר לכך

שעילת התביעה בגין הרמת מסך כמה כאשר החברה נקלעה לחדלות פירעון. שנית, תוצאת הטיעון שמרוץ ההתיישנות בגין תביעה המבוססת על סעיף 374 (וגם על סעיף 373) לפקודת החברות מתחיל ביום ביצוע העובדות המקימות את העילה, אך מרוץ ההתיישנות בגין הרמת מסך יחל תמיד במועד מאוחר יותר, אינה הגיונית. שלישית, טענת המערערים לפיה אין הנושים אמורים להגיש תביעה נגד חברה כל אימת שהיא פורעת את חובותיה, אינה מתיישבת עם הוראות הדין, ובכלל זה עם הוראת סעיף 204 לחוק החברות הקובעת כי נושה רשאי להגיש תביעה נגזרת בשם החברה. הביקורת שהעלו המערערים, כי אין לצפות מנושאי משרה להגיש תביעה בשם החברה נגד נושאי משרה אחרים, אינה רלוונטית לתביעה שעניינה הרמת מסך. שכן תביעה מסוג זה משרתת את אינטרס נושי החברה, ולא את החברה עצמה. משכך אכן הבוחן אינה האם נושאי המשרה יכלו להגיש תביעה בשם החברה, אלא האם נושי החברה, אשר לא מונו על ידי המשיבות, יכלו לעשות זאת. רביעית, מבחינה נורמטיבית, הטענה לפיה ניתן לתבוע בגין הרמת מסך רק בעת כניסת החברה לחדלות פירעון מוקשית. לא ניתן להלום כי נושה הנחשף להתנהלות בעייתית של בעלי מניות בחברה יצטרך להמתין עד לגסיסתה של החברה כדי שיוכל לתבוע בגין הרמת מסך. חמישית, אימוץ עמדת המערערים מעניק חסינות מפני העלאת טענת ההתיישנות נגד תביעות בגין פעולות היסטוריות בחברה שאירעו בעבר הרחוק, דבר הנוגד את דיני ההתיישנות ותכליותיהם. דבר זה נוגד גם את האינטרס הציבורי שמערכת המשפט תקדיש את משאביה לסכסוכי הווה. בנוסף נטען כי המערערים לא עמדו בנטל להוכיח התקיימות תנאי סעיף 8 לחוק ההתיישנות, שעניינו "התיישנות שלא מדעת", לגבי גילוי מאוחר של עובדות באופן המשפיע על תקופת ההתיישנות.

22. משיבה 1 התייחסה גם לטענות קונקרטיות שהעלו המערערים אשר נקבע כי הן התיישנו. כך לעניין הוראות תקנה 94, הבהירה המשיבה כי מדובר בתקנה שהותקנה בשנת 1956, כאשר אף אם לטענת המערערים התיקון משנת 1991 שנעשה בה לא העלים את הפגם שהיה בה, הרי שגם טענות אלו התיישנו זה מכבר. מה גם, תקנון החברה היה גלוי והמערערים כלל לא טענו כי הנושים לא היו מודעים להוראותיו ולאופן חלוקת הרווחים על ידי החברה. נושי החברה יכלו להגיש תביעה להרמת מסך בגין הוראות תקנה 94 הקובעות כי רווחי החברה יחולקו לחקלאים, אולם הם לא עשו כן לאורך עשרות שנים.

23. יש גם לדחות את הטענה בדבר מינוי נציגים מקרב המגדלים לדירקטוריון החברה, לגביה העלו המערערים מעין טענת "עוולה נמשכת", היינו כי כהונת הדירקטורים לא הופסקה. בכתב התביעה הועלתה רק טענה לפיה לא היה על המשיבות למנות דירקטורים בחברה מקרב המגדלים, וכלל לא הועלתה טענה הנוגעת להפסקת

כהונתם בדיעבד, לאחר שמונו. כך גם לגבי טענות שהעלו המערערים כי נציגי המשיבות "הנחיתו" על החברה הוראות המנוגדות לתכליתה העסקית. המערערים עצמם טענו בכתב התביעה כי מדובר באירועים שהתרחשו יותר משבע שנים לפני הגשת התביעה ואין להם להלין על כך היום.

24. ביחס לקביעת בית המשפט שעל המערערים לשלם אגרה כאילו מדובר בתביעה כספית, הבהירה משיבה 1 כי בהתאם להלכה שנקבעה בעניין ברקליס, אין להעניק לתובע סעד הצהרתי מקום בו הוא יכול לתבוע "סעד מלא ממשי", וכך הוא בענייננו. גם את טענת המערערים לפיה כל עוד לא הסתיימו הליכי הפירוק לא ניתן לדעת מהו היקף חובות החברה, יש לדחות. אי ידיעת סכום ההתחייבויות אינה משנה ממהותה של תביעה כתביעה כספית. בנוסף, מבחינה עובדתית היקף ההתחייבויות ידוע למערערים. מכל מקום אין מדובר בתביעה שונה מכל תביעה כספית אחרת שבה תובע נושה את הסכום הכספי לו הוא זכאי לטענתו.

25. משיבה 2 הצטרפה לעמדת משיבה 1 בנימוקים דומים. היא הדגישה כי אין לקבל את טענת המערערים כי תביעות הרמת מסך מעצם טיבן ניתן להגיש רק כאשר חברה נקלעת להליכי חדלות פירעון. מדובר בטענה אשר אינה מתיישבת עם לשון החוק ואינה עולה בקנה אחד עם ההיגיון העומד מאחוריו. גם משיבה 2 עמדה על הטעמים בגינם ההלכה שנקבעה בעניין מרכז הארגזים רלוונטית לענייננו, ולהיעדר תחולת סעיף 8 לחוק ההתיישנות. באשר לקביעת בית המשפט המחוזי ביחס לחובת תשלום אגרה, ציינה משיבה 2 כי המערערים לא הראו כל אינטרס לגיטימי ונימוק רלוונטי מדוע הגישו תביעה לסעד חלקי בלבד. המערערים לא מימשו עדיין את כל נכסי החברה ולא הכריעו בכל תביעות החוב, ותחת זאת בחרו להגיש את התביעה נגד המשיבות ולהמתין לתוצאותיה. אין מקום לאפשר למערערים להיבנות ממחדלם.

26. גם לעמדת משיבה 3 בצדק קבע בית המשפט המחוזי כי חלקים מתביעת המערערים התיישנו. המערערים בחרו לנסח את תביעתם באופן כללי, עמום ובלתי מפורט כלפי המשיבות בכלל, וכלפי משיבה 3 בפרט, כאשר כל האירועים אליהם הם מתייחסים אירעו מחוץ לתקופת ההתיישנות. משיבה 3 הדגישה כי המערערים לא הצביעו בתביעתם על כל מעשה או אירוע ספציפי החל בתוך תקופת ההתיישנות המהווה עילה להרמת מסך ההתאגדות. כמו כן, גם לעמדתה אין מקום לטענת המערערים כי תביעת הרמת מסך ניתן להגיש רק כאשר חברה נקלעת להליכי חדלות פירעון.

27. בתגובתם לתשובות המשיבות הבהירו המערערים כי עניינה של התביעה במחדלי המשיבות אשר נמשכו במשך שנים כמעט עד יומה האחרון של החברה ולמעשה הובילו לקריסתה. כך באשר לתקנה 94 אשר כפתה על החברה התנהלות אסורה שלא לתכלית עסקית גם במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התביעה, באופן שבסופו של דבר הביא לקריסתה; וכך גם באשר למינוי נציגים של מגדלים לדירקטוריון החברה שניהנו עד קריסתה ופירוקה למרות ניגוד העניינים המובנה שהיו נתונים בו. בנוסף, ברי כי לא ניתן למנוע מהמערערים להוכיח את טענתם כי המשיבות, ובעיקר משיבה 1, התייחסו לחברה ככלי לקידום המדיניות שלהן, גם אם מדובר באירועים שהתרחשו לפני יותר משבע שנים לפני הגשת התביעה. בנוסף נטען כי הניסיון לחייב את קופת הפירוק באגרה בסכומים משמעותיים כבר בשלב זה של ההליך וכתנאי לניהולו הוא מהלך סרק שנועד להביא להעמקת הנזק שנגרם לחברה ולנושיה במסגרת קריסת החברה.

28. לבסוף יצוין כי בדיון שלפנינו הבהירו המערערים כי הרמת המסך כלפי המשיבות מתייחסת אך ורק לתביעות חוב כנגד החברה שלא התיישנו, היינו שעילת התביעה העומדת ביסודן לא נולדה יותר משבע שנים עובר להגשת התביעה נגד החברה.

דיון והכרעה

29. אקדים אחרית לראשית ואומר כבר עתה כי לדעתי דין הערעור על שני חלקיו להתקבל, וכך אציע לחבריי שייעשה.

30. בבסיס ההליך עומדת תביעת המערערים להרמת מסך ההתאגדות שבין החברה לבין המשיבות, אשר החזיקו במניותיה סמוך לפירוקה. סעיף 6 לחוק החברות מסדיר את האפשרות להרים את מסך ההתאגדות המפריד בין החברה לבין בעלי מניותיה ולייחס חוב של החברה לבעל מניות שלה, זאת כחריג לעיקרון האישיות המשפטית הנפרדת של חברה. על הטוען להרמת מסך להראות כי מתקיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, על בסיס תשתית עובדתית מקיפה (ע"א 3773/16 ע"ד איתן ארז בתפקידו כנאמן לנכסי החייבת רחל סופר נ' סופר, פסקה 60 (3.10.2018); רע"א 3925/12 רונן נ' עו"ד יובל כהן, פסקה 16 (17.6.2013)). תכליתה של הרמת המסך היא למנוע שימוש לרעה באישיות המשפטית הנפרדת של החברה, ולהגן על נושים חיצוניים מפני התנהגות בלתי נאותה של החברה ובעלי מניותיה (ע"א 8133/03 יצחק נ' לוטם שיווק בע"מ, פ"ד נט(3) 66, 75 (2005); ע"א 4606/90 מוברמן נ' תל מר בע"מ, פ"ד מו(5) 353, 362-366 (1992); ע"א 10582/02 בן אבו נ' דלתות חמדיה בע"מ (16.10.2005); ע"א 2146/06 ברק נ' עו"ד ברוך אבוקרט – מפרק, פסקה 40 (18.11.2010) (להלן: עניין ברק)).

31. במוקד הערעור עומדת סוגיית ההתיישנות ביחס לתביעת הרמת המסך. מספר תכליות עומדות בבסיס מוסד ההתיישנות: (1) מניעת הכבדה יתרה על הנתבע בשל שמירת ראיותיו לאורך זמן; (2) הצורך להקנות ודאות לנתבע בדבר זכויותיו וחובותיו באופן שיאפשר לו לכלכל את צעדיו מבלי שיהיה עליו להקצות משאבים לשם ניהול תביעות עתידיות הנוגעות לאירועים נושנים; (3) מתן הגנה על אינטרס הציפייה וההסתמכות של הנתבע, אשר נשען על ההנחה כי תובע ש"ישן על זכויותיו" ונמנע מהגשת תביעה במשך תקופה ארוכה, ויתר ומחל על זכותו; (4) מימוש האינטרס הציבורי הבא לידי ביטוי בכך שהמערכת המשפטית תקדיש את זמנה לטיפול בבעיות ההווה ולא תעסוק בבירור סכסוכי עבר נושנים (ע"א 1254/99 המאירי נ' הכשרת הישוב – חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נד(2) 535, 553-554 (2000); ע"א 2919/07 מדינת ישראל – הוועדה לאנרגיה אטומית נ' גיא-ליפל, פ"ד סד(2) 82, 103-104 (2010); רע"א 5087/10 מדינת ישראל נ' דוננפלד, פסקה 9 (7.11.2012)). מן העבר השני, ניצב אינטרס התובע למיצוי זכויותיו המהותיות. דיני ההתיישנות מאזנים אפוא בין השיקולים והאינטרסים הנוגדים (רע"א 187/05 נסייר נ' עיריית נצרת עילית, פ"ד סד(1) 215, 246 (2010)).

32. סעיף 6 לחוק ההתיישנות מגדיר את מועד תחילתה של תקופת ההתיישנות "ביום שבו נולדה עילת התובענה". ככלל, מרוץ ההתיישנות מתחיל כאשר התגבש בידי התובע "כוח תביעה", היינו אפשרות של ממש להגיש תביעה ולזכות בסעד המבוקש אם יעמוד בנטל ההוכחה המוטל עליו (ע"א 2008/07 לוטן נ' דוד ירמייב ז"ל באמצעות עזבונו, פסקה 46 (14.2.2011)). עם זאת, לכלל זה מספר חריגים. בין החריגים המשהים את מרוץ ההתיישנות, מצוי בסעיף 8 לחוק ההתיישנות חריג ה"התיישנות שלא מדעת". מדובר במצב שבו הנתבע טוען שהתביעה נגדו התיישנה, ואילו התובע טוען כי העובדות המגבשות את עילת התביעה לא היו ידועות לו ולכן לא החל מרוץ ההתיישנות. ההנחה היא כי לא ניתן לראות בתובע שלא גילה ולא היה עליו לגלות כי קמה לו עילת תביעה, כמי שוויתר על זכויותיו, ולא ניתן לבוא אליו בטרוניה על כך שיצר ציפיות אצל הנתבע לפיו הוא ויתר על תביעתו. במצב זה, תושעה נקודת הפתיחה של מרוץ ההתיישנות עד למועד שבו התובע גילה או יכול היה לגלות את העובדות המקימות את עילת התביעה (ע"א 8880/13 וינשל נ' מדינת ישראל משרד הביטחון, פסקה 22 (30.8.2016)).

33. בענייננו, סוגיית ההתיישנות מצטלבת כאמור עם דיני התאגידים ובכלל זה עם סוגיית דיני הרמת מסך. כבר נפסק בעבר כי מקום בו מדובר בתביעה של חברה, אזי בהתבסס על תורת האורגניזם, מרוץ ההתיישנות יפתח בעת שאורגן של החברה ידע או יכול היה לדעת את העובדות המקימות את עילת התביעה (ע"פ 3027/90 חברת מודיעים בינוי ופיתוח בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד מה(4) 364 (1991); טל חבקין התיישנות 280

(מהדורה שניה, 2021)). בהקשר זה, בעניין מרכז הארגונים נבחנה השאלה מתי מתחיל מרוץ ההתיישנות בתביעה נגד אורגן של החברה בטענה שעוול כלפי החברה, וזאת מכוח סעיף 374 לפקודת החברות הקובע כך:

התברר תוך פירוקה של חברה שאדם שהשתתף בייזומה או בייסודה או שהיה או הינו נושא משרה בה או כונס נכסים, מפרק או מפרק זמני שלה, השתמש שלא כהוגן בכסף או בנכס של החברה, או עיכבם אצלו, או נעשה חב או אחראי עליהם, או עשה מעשה שלא כשורה או שלא כדין במשא ומתן הנוגע לחברה, רשאי בית המשפט, לפי בקשת הכונס הרשמי, המפרק, נושא או משתתף, לחקור בדבר התנהגותו של האדם ולכפות עליו החזרת הכסף או הנכס או חלק מהם בצירוף ריבית בשיעור שייראה לבית המשפט, או לכפות עליו תשלום כסף לזכות החברה ככל שייראה לבית המשפט כפיצוי על מעשיו, ואין נפקא מינה אם העברין עלול להיתבע עליהם בפלילים. (ההדגשה הוספה).

בפסיקת בית משפט זה נקבע כי סעיף זה הוא סעיף הקובע פיצוי והשבה בלבד. הוא לא בא להוסיף על עילות התביעה העומדות לבעל התפקיד מכוח הדין הכללי, אלא להכשיר מסלול בירור מהיר ויעיל למיצוי עילות תביעה קיימות (ע"א 7516/02 פישר נ' רו"ח צבי יוכמן, פ"ד ס' (1) 69, 82-83, 104-105 (2006); רע"א 9983/06 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' ד"ר שלמה נס, עו"ד רו"ח, פסקה 6 (19.8.2008); ע"א 4845/04 קליין נ' עובדיה בלס, עו"ד רו"ח, פסקה 6 (14.12.2006) (להלן: קליין); וראו והשוו: סעיף 289 לחוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 הדין באותו עניין). בעניין מרכז הארגונים נקבע כי ידיעת נושאי המשרה הנתבעים על העובדות המקימות את עילת התביעה נגדם, אינה יכולה להוות "ידיעה" אשר ממועד התגבשותה תחל תקופת ההתיישנות. במקרה מעין זה אין מקום לייחס לתאגיד את ידיעת נושאי המשרה הנתבעים. זאת על מנת למנוע מצב שבו "חוטא יצא נשכר" וליתן מענה מסוים ל"בעיית הנציג" בדיני החברות, היינו למצבים שבהם אין זהות אינטרסים בין החברה לבין מקבלי ההחלטות בה, וקיים חשש שמא החברה באמצעות אורגניה המוסמכים תימנע מלממש את זכות התביעה שהייתה מעוניינת לממש במצב דברים רגיל (שם, עמ' 212; ראו גם: עניין קליין, פסקאות 7-8 (14.12.2006); רע"א 9261/20 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' Joint Stock Company Commercial Bank PrivatBank, פסקה 14 (25.3.2021); רע"א 6737/20 הראל נ' ד"ר שלמה נס עו"ד ורו"ח, פסקאות 2-8 לחוות דעתי (16.8.2021) (להלן: עניין הראל)). על כן, נקבע בעניין מרכז הארגונים כי תקופת ההתיישנות תחל להימנות מעת שאורגן אשר "ידו לא היתה במעל" ידע או היה עליו לדעת את העובדות המקימות את עילת התביעה. ככל שלא ניתן היה לגלות בשקידה ראויה את מעשיהם של

נושאי המשרה המעוולים על ידי אורגן תמים, ייחשב מועד הפירוק כמועד המוקדם ביותר שממנו תחל להימנות תקופת ההתיישנות. וכך נאמר באותו עניין:

"כאמור, 'ידיעת' המנהלים החוטאים אינה ידיעה שממנה תחל תקופת ההתיישנות. אבל השאלה [...] היא אם מעשיהם של המנהלים נתגלו, או יכלו להתגלות בשקידה ראויה, לגורם רלוונטי אחר, כגון מנהלים נוספים שידם לא הייתה במעל, ואם כן – אימתי. שכן מאותו זמן תחל תקופת ההתיישנות לרוץ [...]. בהיעדר גילוי כזה, למנהלים תמימים, השאלה היא אימתי, בשקידה ראויה, ניתן היה, אם בכלל, לגלות לפני הפירוק את העובדות המעמידות את עילת התביעה; אם לא ניתן היה הדבר, הרי שמועד הפירוק ייחשב כמועד המוקדם ביותר שבו יכלה המפרקת לגלות אותן עובדות, ותקופת ההתיישנות תימנה ממועד זה" (שם, עמ' 212-213).

34. הצדדים, כל אחד מטעמיו, ביקשו להקיש מעניין מרכז הארגונים לענייננו. אולם, חרף העובדה שיש בחלק מהשיקולים העומדים בבסיס קביעותיו של בית המשפט בעניין מרכז הארגונים רלוונטיות מסוימת לענייננו, לא ניתן להחיל את ההכרעה לעניין סעיף 374 לפקודת החברות, כפי שהיא, לענייננו. הטעם לכך נעוץ בשונות המשמעותית הקיימת בין הוראת סעיף 6 לחוק החברות לבין הוראת סעיף 374 לפקודת החברות. ואסביר.

35. סעיף 6(א) לחוק החברות קובע כך:

(1) בית משפט רשאי לייחס חוב של חברה לבעל מניה בה, אם מצא כי בנסיבות הענין צודק ונכון לעשות כן, במקרים החריגים שבהם השימוש באישיות המשפטית הנפרדת נעשה באחד מאלה:

(א) באופן שיש בו כדי להונות אדם או לקפח נושה של החברה;

(ב) באופן הפוגע בתכלית החברה ותוך נטילת סיכון בלתי סביר באשר ליכולתה לפרוע את חובותיה, ובלבד שבעל המניה היה מודע לשימוש כאמור, ובשים לב לאחזקותיו ולמילוי חובותיו כלפי החברה לפי סעיפים 192 ו-193 ובשים לב ליכולת החברה לפרוע את חובותיה.

(2) לענין סעיף קטן זה, יראו אדם כמודע לשימוש כאמור בפסקה (1)(א) או (ב) גם אם חשד בדבר טיב ההתנהגות או בדבר אפשרות קיום הנסיבות, שגרמו לשימוש כאמור, אך נמנע מלבררן, למעט אם נהג ברשלנות בלבד.

על פניו, המעיין בסעיף זה יתקשה להגיע למסקנה אליה הגיעו המערערים לפיה תביעות להרמת מסך לשם ייחוס חובות של חברה לבעלי מניות ניתן להגיש רק כאשר החברה נקלעה להליכי חדלות פירעון. הסעיף אינו אומר זאת ולו ברמז (בשונה מסעיף 6(ג) לחוק החברות, העוסק כולו בהדחיית חוב לאחר פירוק החברה). למעשה, ניתן להעלות על הדעת מגוון שיקולים לעתור להרמת מסך התאגדות חברה וחשיפת בעלי המניות המסתתרים מאחורי מסך ההתאגדות אף מבלי שהחברה נקלעה לחדלות פירעון (וראו: ע"א 7991/07 רפאלי נ' רזין (12.4.2011); ע"א 4403/06 שפירא נ' עיריית תל אביב (23.3.2011); עדו לחובסקי דיני חברות: חברה יחידה ואשכול חברות 65 (2014); יוסף גרוס חוק החברות 241 (מהדורה חמישית מורחבת, 2016) (להלן: גרוס). וראו לעניין הרמת מסך ב"אזור הדמדומים" שבין כושר פירעון של חברה לבין חדלות פירעונה: ע"א 9183/99 פניגשטיין נ' חברת חברי המהפך מס' 1 (מחצבות) בע"מ, פ"ד נח(4) 693 (2004); יהודית קורן עקרון האחריות המוגבלת והחברה הפרטית 99 (2017) (להלן: קורן)). הרמת מסך מהווה אפוא נדבך חשוב בדיני חברות ואינה מוגבלת לנסיבות של חדלות פירעון (וראו: דוד האן דיני חדלות פירעון חלק א' 182 (מהדורה שניה, 2018)). וכפי שהיטיבה לתאר המלומדת א' חביב-סגל בספרה:

"בדרך כלל, נקשרה הרמת המסך בביטול עקרון האישיות הנפרדת ובהטלת אחריות אישית על בעלי המניות לחובותיה של החברה. אלא שהטלת האחריות האישית על בעלי המניות לחובותיה של החברה מעולם לא היתה השימוש היחיד בדוקטרינה של הרמת המסך. הרמת מסך ההתאגדות אפשרה לבתי-המשפט לסטות מכללי העדיפות החלים בפשיטת-רגל ובפירוקים; להרחיב את חובות הגילוי החלות על חברות מכוח דיני ניירות ערך; להשפיע על תחולתו של חוק הגנת-הדייר; ולעיתים, שימשה הרמת המסך על מנת להתאים את ההכרעה השיפוטית למהות הכלכלית האמיתית של העסקות הנדונות." (אירית חביב-סגל דיני חברות כרך א' 282-283 (2007) (להלן: חביב-סגל)).

העובדה שבמרבית הפעמים השימוש בדוקטרינת הרמת מסך נעשה כאשר תאגיד נמצא בקשיים כלכליים אכן מתבקשת, אך אינה הכרחית. השיקול המעשי בנקיטת הליך הרמת מסך, רק כאשר תאגיד מתקשה לשאת בחובותיו, אינו מכתוב פרשנות מצמצמת של הנורמה החקיקתית. הוא ודאי אינו מגביל אותו. אדרבה, בחלק נכבד של המקרים, כאשר שיעור החובות נמוך מכדי להצדיק הליכי פירוק של חברה, תיבחר הרמת מסך כצעד חלופי מעשי יותר (חביב-סגל, עמ' 308).

36. שונים הם הדברים בכל הנוגע לסעיף 374 לפקודת החברות, אשר כפי שנקבע בו מפורשות, כוח התביעה שבו קם לתחייה "תוך פירוקה של חברה" (ראו למשל: עניין הראל, פסקה 2 והאסמכתאות שם). בנוסף, בעוד שתביעה לפי סעיף 374 לפקודת החברות מוגשת בשם החברה נגד נושאי משרה בה, ומכאן ברי כי אין לצפות מנושאי משרה שיגישו תביעה נגד נושאי משרה אחרים בחברה וודאי לא נגד עצמם, הרי שתביעה לפי סעיף 6 לחוק החברות היא תביעה של נושי החברה נגד בעלי מניות בה. במסגרת זו השיקולים לדחיית מרוץ ההתיישנות בהתייחס לפעילותם של נושי החברה – אף בדמות מפרקיה – להבדיל מנושאי משרה בה, פחות מובנים מאליהם (וראו בעניין הרמת מסך על ידי מפרק חברה: ע"א 4263/04 קיבוץ משמר העמק נ' עו"ד טומי מנור, מפרק אפרוחי הצפון בע"מ, פ"ד סג(1) 548, 640 (2009) (להלן: עניין אפרוחי הצפון); ולסקירה בעניין: קורן, עמ' 93 ואילך). על כן, די ברור כי לא ניתן להקיש בין שתי ההוראות ולהחיל את הקביעות לעניין המועד שבו ניתן לייחס לתובע ידיעה על עילת התביעה בהליכים המתנהלים לפי סעיף 374 לפקודת החברות, על תביעות להרמת מסך לפי סעיף 6 לחוק החברות.

37. חרף האמור, עדיין אין מקום להורות על דחיית התובענה על הסף מחמת התיישנותה. הנחת היסוד היא כי סילוק על הסף של תביעה תוך חסימת דרכו של תובע לבירור תביעתו הוא סעד חריג השמור למקרים קיצוניים ויוצאי דופן, בהם ברור כי גם אם יוכחו מלוא הטענות בכתב התביעה, לא יוכל התובע לקבל את הסעד המבוקש (רע"א 359/06 עו"ד ד' חורי מועין נ' עו"ד סאלמן פרג', פסקה 3 (26.4.2006); ע"א 5634/05 צוקית הכרמל פרוייקטים בע"מ נ' מיכה צח חברה לקבלנות כללית בע"מ, פסקה י"ב (4.6.2007)). לא למותר לציין כי אם בסופו של יום מתברר כי אכן היה מקום לסילוק התובענה על הסף, ניתן לפצות על כך בהשתת הוצאות. בענייננו, לא שוכנעתי כי התקיימה באופן חד-משמעי ההצדקה לסלק את התובענה על הסף מחמת התיישנות. אבהיר.

38. כאמור, נקודת המוצא היא כי מועד תחילתה של תקופת ההתיישנות הוא ביום שבו נולדה עילת התביעה. המונח "עילת תביעה" הוא מונח משתנה אשר ניתנות לו משמעויות שונות לפי ההקשר שבו הוא נדון (ע"א 8438/09 רובאב חברה לנכסים בע"מ נ' אחים דוניץ בע"מ, פ"ד סה(2) 635, 648-649 (2012); ע"א 2262/17 פז חברה נפט בע"מ נ' דיעי, פסקה 48 (2.7.2019); יששכר רוזן-צבי ההליך האזרחי 393 (2015)). המבחן המקובל לקיומה של עילת תביעה לצורך התיישנות, הוא כי בידי התובע "קצה חוט" המקיים חשד לקיומן של העובדות הנדרשות לביסוס תביעה שניתן להוכיחה ולזכות בסעד המבוקש (עניין הראל, פסקה 36; ע"א 9413/03 אלנקווה נ' הוועדה המקומית לתכנון ולבניה, ירושלים, פ"ד סב(4) 525, 551-552 (2008); ע"א 10192/07 פסגת אשדוד הנדסה

אזרחית ותשתיות בע"מ נ' חן גל השקעות ומסחר בע"מ, פסקה 17 (24.5.2010). לצורך תחילת מירוץ ההתיישנות, אין די בקיומה של עילת תביעה מושגית בידי התובע, אלא נדרש קיומה של עילה קונקרטית מכוחה יכול תובע הלכה למעשה לפנות לבית המשפט, להגיש את תביעתו ולזכות בסעד המבוקש בה (ע"א 1650/00 זיסר נ' משרד הבינוי והשיכון, פ"ד נז(5) 166, 175-176 (2003); ע"א 7589/13 Establishment Adoka נ' מכון ויצמן למדע, פסקאות 9-10 (8.6.2015)).

39. בעניין זה יש להבחין בין עילות התביעה העומדות בבסיס תביעות החוב המוגשות נגד החברה ושיעמדו בבסיס תביעת המערערים נגד המשיבות, לבין המבוקש בהליך זה להורות על הרמת מסך ביחס למשיבות. בהקשר זה יש גם להבחין בין סעד לבין עילה לבין עובדות המקימות את העילה (רע"א 256/10 גאידמק נ' טרויס, פסקה 2 לפסק דינו של השופט י' עמית (7.11.2011)). בפסיקת בית משפט זה אף נדונה בעבר האפשרות (וזאת בהקשר אחר של שימוש במילה "עילה", בהתייחס להיעדר החובה לפרט בכתב תביעה "עילה משפטית") כי הרמת מסך אינה עילה משפטית העומדת בפני עצמה, אלא אמצעי להשגת סעד מסוים (ע"א 8845/12 דום נ' זאבי, פסקה 2 לפסק דינו של השופט י' עמית (25.11.2014)). הרמת מסך משמשת אפוא ככלי להרחבת מעגל היריבות, וליצירת יריבות ישירה בין הנושים לבין בעלי המניות. תחולתה של הרמת מסך הינה רחבה וחולשת על תחומי משפט רבים, ושוב כפי שהיטיבה להגדיר זאת המלומדת א' חביב-סגל:

"תחולתה הרחבה של הדוקטרינה, והתפשטותה על תחומי משפט רבים, אינן מתבטאות רק במגוון העניינים שלשמן מתבקשת הרמת המסך, אלא גם בריבוי הכיוונים האפשריים להרמת המסך: בדרך כלל, תוגש תביעה להרמת המסך מפיו של נושה של החברה, המבקש להגיע אל כיסיהם הפרטיים של בעליה, אלא שגם בעלי המניות עשויים לטעון להרמת המסך, על מנת לתבוע חייב של החברה. באשכול חברות, יהיו אלה נושי חברת הבת אשר יתבעו בדרך-כלל את הרמת המסך, על מנת להיפרע מנכסי חברת האם; אלא שגם נושי חברת האם יכולים לתבוע זכות לפירעון ישיר מנכסי חברת הבת. לבסוף, אף חברת האם עצמה עשויה להישען על הרמת המסך בבקשתה לנהל תביעה כנגד חייב של חברת הבת." (חביב-סגל, עמ' 283).

מדובר אפוא בכלי רחב היקף, שאופיו ייחודי. במובן מסוים הוא עומד בפני עצמו, שכן ניתן להגיש תובענה להרמת מסך ללא בקשת סעד נוסף (כפי שנעשה בענייננו). אך מן העבר השני, הרמת מסך יונקת משמעות ותוכן רק בהניח קיומן של

עילות אחרות להן היא באה לסייע. כך לשם הדוגמה, בהיעדר חוב מצד החברה, אין כל תוחלת בהרמת מסך כלפי בעלי מניותיה.

40. ממילא, תחולתו של כלי זה יכולה להיווצר זמן ניכר ולהתפרש שנים רבות לפני תחילת תקופת ההתיישנות של עילת התביעה, שכן הכלי האמור, המשמש אמצעי להשגת הסעד, לא מתיישן. זאת, בתנאי כמובן שיוכח שהייתה קיימת לנושים בד בבד עילת תביעה נגד החברה. שאם לא כן, לא יושג הסעד.

41. זאת ועוד, כאמור לעיל, בדיון לפנינו הצהירו המערערים כי תביעות החוב נגד החברה, לגביהן מתבקשת הרמת מסך כלפי המשיבות, לא התיישנו, וכי אין בכוונת המערערים לבקש שהמשיבות תשפינה את הנושים מעבר למגבלות ההתיישנות החלות על תביעות אלו. משכך, אין מקום לומר כי עילות התביעה שלצידן הרמת מסך נגד המשיבות בעלי מניותיה של החברה, התיישנו. עילות התביעה לא נולדו עם פירוק החברה, אלא כל תביעת חוב שהוגשה נגד החברה נולדה בזמן הראוי לה. בהתאם לכך התיישנותה של כל תביעה תימדד לפי המועד שבו נולדה עילת התביעה שבבסיסה. הרמת מסך ההתאגדות מעל פני החברה "מרחפת" מעל התביעות כולן ואין לה מועד ייחודי משלה. בהיותה כאמור רק אמצעי להשגת הסעד, היא "תתיישן" יחד עם כל תביעה שהיא באה לסייע לה. במובן זה אפשר להבין לליבם של המערערים שטענו לקיומה של מעין "עילה נמשכת". כפועל יוצא מכך, ידיעת הנושים על אודות קיומה של אפשרות להרמת מסך אינה מעלה או מורידה.

42. יוצא אפוא שבמקרה דנן לא היה מקום למחיקת כל אותן טענות שנכללו בתביעת המערערים כדי להשתית את קיומה של הרמת מסך נגד המשיבות, על אף היותן מבוססות על "אירועים היסטוריים" כלשון המשיבות.

43. ובשולי הדברים, ולמרות שלאור האמור אין צורך להכריע בדבר, הואיל והצדדים השקיעו לא מעט בפרשנות תקנה 94 והשלכותיה, אעיר מספר מילים על עילת הרמת מסך המבוססת על תקנה זו. התקנה קבעה כך:

"אי הפקת רווחים – החברה לא תפיק רווחים ובמידה ויצרו בחברה עודפים מכל סיבה או מקור, ייוספו אלא לתמורה המגיעה לספקי התוצרת החקלאית עבור תוצרתם, כחלק מן התמורה."

על פניו, ומבלי להביע עמדה נחרצת בעניין, התקנה מציבה אתגר לא פשוט לשכנע כי היא עולה בקנה אחד עם מושכלות היסוד בממשל התאגידי על פיהן מטרת התאגיד היא להשיא את רווחי בעלי מניותיה (וראו: ע"א 393/08 שגיא נ' כפר ביאליק כפר שיתופי להתיישבות חקלאית בע"מ, פסקה 14 והאסמכתאות שם (23.2.2010)). יש שאף כינו מטרה זו כ"מטרת-העל" של חברה (וראו: רע"א 8921/20 SKS Holding LLC נ' גיל אורן, עו"ד, פסקה 26 (13.5.2021)).

44. ואכן סעיף 11(א) לחוק החברות קובע כך:

תכלית חברה היא לפעול על פי שיקולים עסקיים להשאת רווחיה, וניתן להביא בחשבון במסגרת שיקולים אלה, בין השאר, את עניניהם של נושיה, עובדיה ואת ענינו של הציבור; כמו כן רשאית חברה לתרום סכום סביר למטרה ראויה, אף אם התרומה אינה במסגרת שיקולים עסקיים כאמור, אם נקבעה לכך הוראה בתקנון.

הסעיף יוצר היררכיה מפורשת, כאשר השאת רווחים מוגדרת כתכלית העסקית הראשית, ושיקולים עסקיים הם אלה המנחים את פעילותה של חברה, הגם כי במסגרת השיקולים השונים ניתן אכן "להביא בחשבון" מעגל זיקות נוסף.

45. רוצה לומר, כי על פני הדברים, קביעה בתקנון החברה שהחברה לא תפיק רווחים, ואם תעשה כן הם יחולקו לאלו המספקים לה סחורה, ספק אם היא ממלאת אחת החובות שפורטו לעיל. אכן בשנת 1991 הוסף לתקנה 94 משפט בו נקבע כאמור כי: "כל עודפים שיהיו בידי החברה כתוצאה מגביית עמלה ותעריפים ישמשו לכיסוי גירעונות החברה, כל עוד יהיו כאלה, עד לסילוקם המלא". ברם, תיקון זה היווה על פניו נחמה פורתא, שכן רישא הסעיף אשר קבעה שאין מקום לצבור רווחים, נותרה על כנה עד לפירוק החברה.

46. אמנם, יש גם מקום להסתייג קמעא מהקביעה בדבר ייחוד תכלית החברה להשאת רווחים לבעלי מניותיה. שכן, כפי שגם עולה מהוראת סעיף 11 לחוק החברות, על חברה מוטלת החובה להתחשב לא רק באינטרסים העסקיים שלה, אלא גם בציפיות לגיטימיות של צדדים שלישיים עמם באה במגע – ובכלל זה גם הציבור הרחב. בית משפט זה עמד על כך בפסק הדין המכונן בעניין אפרוחי הצפון, באומרו את הדברים הבאים (אם כי בהקשר אחר):

"מכוח עקרונות דיני התאגידים, המושפעים מהקרנתם של עקרונות יסוד מתחום המשפט הפרטי, חלות על תאגיד עיסקי חובות תום לב והגינות, בין היתר, ביחסיו עם ציבור הנושים החיצוניים, המזרימים אליו אשראי, שירותים, או סחורות במסגרת יחסיהם העסקיים. חדירת מושגי תום הלב וההגינות לתחום דיני החברות מביאה, בין היתר, לכך שעל החברה, והפועלים מטעמה, להתחשב לא רק באינטרסים של החברה ובעלי מניותיה, אלא גם בציפיותיהם הלגיטימיות של גורמים אחרים עימם החברה באה במגע - כגון עובדים, צרכנים, נושים, והציבור הרחב [...]. סעיף 11 לחוק החברות החדש נתן ביטוי לתפיסה זו בסעיף 11(א) לו, בקובעו כי 'תכלית חברה היא לפעול על פי שיקולים עסקיים להשאת רווחיה, וניתן להביא בחשבון במסגרת שיקולים אלה, בין השאר, את ענייניהם של נושיה, עובדיה, ואת עניינו של הציבור; ...' הוראה זו מגלמת, מצד אחד, את רעיון האוטונומיה של הרצון הפרטי וחופש ההתאגדות; מצד שני, בתפיסת חוק החברות ניתן משקל לצורך בהגנה על צדדים שלישיים מפני פגיעה. המשפט מכיר בחשיבות האוטונומיה האישית של ההתאגדות, ובמשחק החופשי של השוק, אך בה-בעת, פורש הוא הגנה ראויה על גורמים שונים הקשורים בענייניה של החברה, העלולים להיפגע מכשל שוק [...].

בעידן האחרון, מתאפיין התאגיד העיסקי בדואליות, שהפך האחד שלה הוא - שיקולים עסקיים המודרכים על-ידי שיקולי יעילות ותועלת, והפך האחר הוא - קיום חובות הגינות ותום לב ביחסים עם קבוצות שונות עימן בא התאגיד במגע במסגרת פעילותו העסקית [...]. התאגיד חב, אפוא, חובות הגינות ותום לב, בין היתר, לציבור הנושים החיצוניים עמו הוא בא במגע בפעילותו העסקית. " (שם, עמ' 593).

אם כן, בצד שיקולי היעילות והתועלת הכלכלית המכוונים את פעולתו של התאגיד, חלות עליו חובות הגינות ותום לב ביחסיו עם הקבוצות השונות עמן הוא בא במגע במסגרת פעילותו העסקית (עניין ברק, פסקה 39). השאלה עד כמה ובאיזו מידה נדרש ואף ניתן להביא בחשבון את האינטרסים של קבוצות נוספות, מעבר לאינטרס של בעלי המניות להביא להשאת רווחיהם, היא שאלה מורכבת שאין לגביה תשובה חד-משמעית (ראו בהקשר זה: זוהר גושן "מבט ביקורתי על חוק החברות החדש: תכלית החברה, הצעות רכש והתובענה הייצוגית" משפטים לב(ב) 381, 383-384 (2002); עמיר ליכט "תכליות החברה" משפט ועסקים א 173 (2004); עלי בוקשפן "על חברה וחברה ועל מעמדו של סעיף 11 לחוק החברות במשפט הישראלי" משפט ועסקים א 229 (2004) (להלן: בוקשפן)). כך היו שפירשו את סעיף 11 באופן שבו ניתן לשקול את עניינם של הקהלים השונים הנמנים בו, רק כאשר הוא אינו מתנגש עם המטרה של השאת רווחי

החברה (גרס, עמ' 128; חביב סגל כרך ב, עמ' 71). ומנגד היו שמצאו בו הנחיה כי במקרים המתאימים ניתן ואף צריך להתחשב בשיקולים חברתיים רחבים יותר, אשר עשויים לגבור על השיקול של השאת רווחים (בוקשן, עמ' 262). הסוגיה מתעוררת לא מעט סביב המתח שבין אינטרס בעלי המניות לבין גורמים פנים-תאגידיים כגון עובדים ונושים, אך היא עשויה להתעורר גם בהקשר חוץ-תאגידי, בהתייחס לציבור בכללותו (ראו גם: ידידיה שטרן "תכלית החברה העיסקית – פרשנות והשפעות מעשיות" משפטים לב 327 (2002)).

47. לא למותר לציין כי מורכבות זו איננה בגדר חידוש שהביא עמו נוסחו של סעיף 11 לחוק החברות. אמנם, בנוסחה של פקודת החברות שקדמה לחקיקת חוק החברות, ושהייתה בתוקף בעת הקמת החברה ובעריכת תקנונה, כלל לא הוגדרה תכלית החברה בצורה מפורשת. אולם, ניכר כי בפסיקה שקדמה לחקיקת חוק החברות ניתנה הדעת לטובתם של גורמים נוספים שצריכים לעמוד על הפרק. כך למשל הובהר עוד לפני חקיקת חוק החברות: "דומה שהמגמה המודרנית המתפתחת היא, כי על החברה ועל מנהליה הפועלים עבודה לקחת בחשבון לא רק את טובתם של בעלי המניות" (ד"נ 7/81 פניד, חברה להשקעות פתוח ובנין בע"מ נ' קסטרו, פ"ד לז(4) 673, 695 (1983)). בית משפט זה חזר והדגיש, גם כן טרם חקיקת חוק החברות, כי טובתם של בעלי המניות איננה היחידה שצריכה להילקח בחשבון "אלא גם טובתם של עובדי החברה, צרכניה והציבור הרחב בכללותו" (ע"א 5320/90 א.צ. ברנוביץ נכסים והשכרה בע"מ נ' רשות ניירות ערך, פ"ד מו(2) 818, 839 (1992)). לדברים אלה עשויה להיות רלוונטיות משמעותית ביותר לענייננו, שכן זהו הלך הרוח ששרר בתקופה שקדמה להיווצרות תקנה 94. ניתן גם לשער כי מדובר בעת שהאקלים התאגידי היה שונה מהיום ו"טובת הציבור" נמדדה באופן שונה מהאופן שבו היא נמדדת כיום.

48. אם כן, את תקנה 94 יש לפרש בהתחשב במכלול גורמים, ביניהם המשטר המשפטי התאגידי שהיה קיים טרם חקיקת חוק החברות והאינטרס הציבורי וטובתו כפי שנתפשו באותה עת. בתוך כך יהיה מקום לבחון את טענת המערערים שהמשיבות לא פעלו להשיא את רווחי החברה ובעלי מניותיה. ממילא ברור כי לא ניתן לומר שנערך דיון כלשהו, וודאי לא ממצה בסוגיה. עניין זה כשלעצמו מצביע אפוא כי טענות המערערים אינן טענות סרק, לא מההיבט הדיוני ודיני ההתיישנות ולא מההיבט המהותי. יש אכן אפוא רגליים לסברה, כי יש לדון בטענות לגופו של עניין לשבט או לחסד, ולא לסלקן על הסף.

49. ובאשר לעניין אגרת בית המשפט. הצדדים נחלקו כאמור בשאלה האם בבקשה לסעד הצהרתי של הרמת מסך שווי האגרה יהא כצו הצהרתי, או כפי המתחייב בתביעה כספית.

50. על פי הוראת תקנה 3(1) לתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007, אגרה המחויבת בבקשה ל"צו הצהרתי" תהא לפי פרט 5 לתוספת לתקנות האמורות, היינו סכום קבוע (מינימאלי וזניח בנסיבות העניין). אחד המבחנים לבדיקת התאמת ההליך לסעד הצהרתי ולא לתובענה כספית היא האם מרבית הנזקים כבר התגבשו בעת הגשת התביעה והם ניתנים להערכה (רע"א 818/08 חצרוני נ' סביוני טופז בע"מ (15.1.2009); עניין ברקליס). כמו כן קיימת חשיבות רבה לשאלה האם ניתן לכמת את הסעד המבוקש בכסף (וראו: רע"א 6350/14 דטאו נ' ויזל (14.1.2015); רע"א 4312/10 חבס – חצ השקעות (1960) בע"מ נ' אהובי (1.8.2010)). אין המדובר בהכרעה אוטומטית, ונפסק זה מכבר כי גם תובענות שניתן להעריך לגביהן את שווי הסעד הנתבע נכנסות לגדרה של התקנה (ראו: רע"א 9451/11 אלדן נ' מימון, פסקה 4 (11.4.2012); ע"א 7019/14 שזור – מושב עובדים להתיישבות חקלאית שיתופית בע"מ נ' פרג', פסקאות 44-45 (16.5.2018); רע"א 3027/07 רשות השידור נ' קיבוץ אורים, פסקה 8 (9.8.2009); רע"א 783/05 ענבי נ' קורן (18.6.2006)). המבחן הוא מהותי ויש לבדוק אם קיימת הצדקה עניינית לפצל את ההתדיינות לשניים. במסגרת זו, אם אכן מתברר כי מדובר במצב שבו מוגשת תובענה לסעד הצהרתי אשר מטרתה המרכזית היא לשמש שלב ראשון של מערכה, כאשר בהמשך צפוי כי תוגש תובענה נוספת לסעד כספי אופרטיבי הידוע והניתן לכימות מראש, על התובע להצביע על קיומו של אינטרס לגיטימי המצדיק פיצול התביעה למספר תובענות שונות.

51. אכן, הגשת תביעה למתן סעד הצהרתי כאשר בידי התובע קיימת אפשרות לתבוע סעד כספי עשויה להיתפס כבלתי מוצדקת (עניין ברקליס). ברם, שעה שבענייננו מדובר בתביעה לסעד הצהרתי שלא ניתן לכמת אותו כלל לעת הזאת, יש לסווג את התביעה כהליך שאינו ניתן לביטוי כספי. גם אם ניתן להעריך בקווים כלליים במקרה זה את שווי הסעד (מבלי להתייחס לעמדת המערערים החלוקים על מידת ההיתכנות שבכך), אין די בכך כדי לסווג את התובענה כמחויבת באגרה כתובענה כספית. משמעות הרמת המסך במקרה זה הינה הלכה למעשה יצירת יריבות בין המערערים המייצגים את החברה ונושיה לבין המשיבות – על כל הכרוך בכך, והפיכתן לבעלות דין לכל דבר ועניין בהליך חדלות הפירעון בעניינה של החברה. אכן יריבות זו תשתרע על מכלול עניינים שבבוא היום יינתן לרובם ביטוי כספי, אך לא בהכרח. בכל מקרה, עוד חזון למועד.

לסיכום: אמליץ לחבריי לקבל את הערעור על כל רכיביו ולחייב את המשיבות לשאת ביחד ולחוד בהוצאות המערערים, בסך של 30,000 ש"ח.

ש ו פ ט

השופטת י' וילנר:

אני מסכימה לעיקרי חוות דעתו של חברי, השופט ד' מין.

לצד זאת, אבקש להותיר ב"צריך עיון" את הדיון המקיף והמעניין של חברי בנוגע לעילת הרמת המסך המבוססת על תקנה 94 לתקנון החברה, וזאת מאחר שההכרעה בנדון אינה דרושה לענייננו.

ש ו פ ט

השופט ע' גרוסקופף:

אני מסכים לקבלת הערעור הן בסוגיית ההתיישנות והן בסוגיית האגרה, כמוצע על ידי חברי, השופט דוד מין, ומצטרף להערת חברתי, השופטת יעל וילנר. על טיעוני חברי בעניינים אלה, המקובלים עלי בעיקרם, אבקש להוסיף את ההערות הבאות:

1. "מסך ההתאגדות" מהווה, במקרה הרגיל, מחסום המונע מנושיה של חברה בערבון מוגבל (להלן: חברה) לתבוע את בעלי המניות של החברה בגין חובות החברה כלפיהם, וזאת בין אם מדובר באנשים פרטיים ובין אם מדובר בתאגיד אחר. עניין זה מעוגן בדין הישראלי בסעיף 35(א) לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: חוק החברות) הקובע כי: "אחריות בעלי המניות לחובות החברה יכול שתהיה לא מוגבלת, והדבר יצוין בתקנון; היתה אחריות בעלי המניות מוגבלת, יפורט אופן ההגבלה בתקנון". יצוין עוד כי מרבית החברות בישראל הן חברות בערבון מוגבל, בהן חבות בעלי המניות מוגבלת לסכום בו התחייבו לרכוש את מניות החברה (ראו: יוסף גרוס חוק החברות כרך א 105 (מהדורה חמישית, 2016) (להלן: גרוס); אירית חביב-סגל דיני חברות 50, 170 (2007) (להלן: חביב-סגל); ידידיה צ' שטרן "החברה כאישיות משפטית חסרת בעלים: תיאוריה, דין, מציאות" מחקרי משפט כא 245, 283 (2004). ראו גם: ע"א 4263/04 קיבוץ משמר העמק נ' עו"ד מנור, מפרק אפרוחי הצפון בע"מ, פ"ד סג(1) 548, 595 (2009) (להלן: עניין אפרוחי הצפון)). התפיסה המשתקפת בקיומו של מחסום "מסך ההתאגדות" היא שהחברה

הינה אישיות משפטית העומדת בפני עצמה (וראו סעיף 4 לחוק החברות), ואישיות משפטית זו – בנבדל מן המחזיקים במניותיה – היא הנושאת בחיובים המשפטיים של החברה, כפי שהיא זו שמחזיקה בזכויות בנכסי החברה (ראו: גרוס, בעמ' 220-222; חביב-סגל, בעמ' 50, 153).

2. יצירתו של "מסך התאגדות", החוצץ מבחינה משפטית בין החברה לבין בעלי מניותיה, היא אחד המאפיינים החשובים ביותר של החברה, באשר היא מאפשרת לה להתנהל כיחידה כלכלית נפרדת ועצמאית, אשר קיומה והתנהלותה אינם תלויים בקיומם ובהתנהלותם של בעלי מניותיה, ולהיפך. כך, למשל, "מסך ההתאגדות" מאפשר לחברה להוסיף ולפעול גם כשאחד מבעלי המניות בה חדל פירעון, ומאפשר לבעלי המניות להוסיף להיות ברי פירעון גם אם החברה הפכה לחדלת פירעון (ראו: גרוס, בעמ' 213, 220-222).

3. חרף חשיבותו של "מסך ההתאגדות" להתנהלותה התקינה של האישיות המשפטית הקרויה חברה, מכיר הדין בכך ש"מסך ההתאגדות" של החברה איננו הרמטי, אלא קיימים מצבים בהם נדרש להתעלם ממנו, באופן שיאפשר להטיל אחריות על בעלי מניות להתחייבויות החברה. מקרים אלה מכונים, תוך המשך השימוש באותה מטפורה ששימשה להגדרת המונח, כ"הרמת מסך" (וראו סעיף 6 לחוק החברות). מנגנון זה, המאפשר לבית המשפט להתעלם מן ההפרדה שיוצר "מסך ההתאגדות" בין אישיות המשפטית של בעלי המניות לבין אישיותה של החברה, נולד בעיקר כדי לתת מענה למצבים בהם "נעשה שימוש לרעה באישיות המשפטית הנפרדת של החברה, היינו הסתתרות מבעד מסך ההתאגדות על מנת לחמוק מאחריות" (גרוס, בעמ' 242. ראו גם: חביב-סגל, בעמ' 281; אוריאל פרוקצ'יה דיני חברות חדשים לישראל 46 (1989) (להלן: פרוקצ'יה); ע"א 4606/90 מוברמן נ' תל מר בע"מ, פ"ד מו(5) 353, 362 (1992)). תוצאתה של "הרמת המסך" היא הרחבה בדיעבד של מערך היריבויות המשפטיות – כך, כל עוד נותר "מסך ההתאגדות" בעינו, "יריבותם של נושי החברה מצטמצמת ליריבות עם החברה עצמה בלבד"; ואילו עם הרמתו של "מסך ההתאגדות", נוצרת יריבות ישירה בין הנושים לבין בעלי המניות של החברה, המאפשרת לראשונים לתבוע מן האחרונים את חובותיהם כלפי החברה (חביב-סגל, בעמ' 282. ראו גם: ע"א 2706/11 SYBIL GERMANY PUBLIC CO. LIMITED נ' הרמטיק נאמנות (1975) בע"מ, פסקה 90 (4.9.2015); ע"א 313/08 נשאשיבי נ' רינראוי, פ"ד סד(1) 398, 435 (2010)).

הערה: ייתכנו גם מקרים הפוכים, בהם נושיו של בעל מניות בחברה יבקשו להרים את "מסך ההתאגדות" בכיוון הפוך, תוך ראיית נכסי החברה כנכסיו של בעל המניות, או

תוך ראיית החברה כמי שנושאת בהתחייבויותיו של בעל המניות (וראו סעיף 6(ב) לחוק החברות, המתייחס גם למצב דברים זה. כן ראו: שרון חנס "עיון מחדש באישיות המשפטית הנפרדת של התאגיד בדין הישראלי" עיוני משפט כח 5 (2005); ע"א 9147/16 ע"ד כהן, בנאמנות עבור דוכשי קבוצת הרכישה בנווה יעקב נ' עו"ד קרויזר, פסקות 16-23 (24.7.2018)). מצבים אלה, המכונים לעיתים "הרמת מסך הפוכה", חורגים ממסגרת הדיון הנוכחי.

4. הנה כי כן, המקרה הטיפוסי בו מועלית טענת "הרמת מסך" הוא כאשר נושה של חברה מבקש לתבוע את העומדים מאחורי החברה, קרי את בעלי מניותיה, בטענה שיש להטיל עליהם חוב בו נושאת החברה. הוראת הדין המסדירה מצב דברים זה היא סעיף 6(א) לחוק החברות. על פי הוראת סעיף זה, ניתן לבצע "הרמת מסך" לטובת נושה של החברה נגד בעל מניות בה (להלן: הרמת מסך לטובת נושה), רק כאשר מוכח כי בעל המניות היה מודע לכך שנעשה שימוש לרעה באישיות המשפטית הנפרדת של החברה, "באופן שיש בו כדי להונות אדם או לקפח נושה של החברה" או "באופן הפוגע בתכלית החברה ותוך נטילת סיכון בלתי סביר באשר ליכולתה לפרוע את חובותיה". להלן תובאנה שתי דוגמאות אופייניות למצבים אלו:

(א) פיצול פעילות עסקית אחת בין מספר חברות: ככלל, מכיר הדין הישראלי בשמירה על עיקרון האישיות המשפטית הנפרדת של החברה, גם כאשר מדובר באשכול חברות אחד, הכולל בתוכו מספר חברות קשורות (ובמבנה הקלאסי – חברת "אם" וחברות "בנות"). בהתאם, מוקם "מסך ההתאגדות" בין החברות השונות באשכול, באופן שאינו מאפשר לנושיה של חברה אחת "לרדת" לנכסיה של חברה אחרת באשכול לצורך פירעון חובם. ואולם, ייתכנו מצבים בהם פיצולה של הפעילות העסקית למספר חברות שונות נעדרת כל הצדקה כלכלית לגיטימית, וכל מטרתה התחמקות מפירעון חובות לנושים והברחת נכסים. במצב זה, בו מנוצל "מסך ההתאגדות" אך על מנת ליצור חיץ בין נכסיהן של החברות השונות ולהרחיקם מהישג ידם של הנושים, קמה הצדקה להרים את מסך ההתאגדות בין החברות באשכול ולראותן כאישיות משפטית אחת (ראו: חביב-סגל, בעמ' 341-326). אחת הדוגמאות המוכרות המוזכרות בהקשר זה, הממחישה היטב מצבים מן הסוג שתואר לעיל, היא דוגמת המוניות (ראו חביב-סגל, שם). דוגמה זו, אשר התעוררה במספר פרשות בארצות הברית, נוגעת לחברת מוניות אשר בעליה רשמו כל אחת מן המוניות שבבעלותם תחת חברת בת נפרדת אשר המונית מהווה את כל רכושה. זאת, במטרה להגביל את מסת הנכסים ממנה ניתן יהיה להיפרע במקרה של הטלת אחריות משפטית בגין תאונת דרכים. הואיל ובמקרה זה

הרציונל הכלכלי היחיד העומד מאחורי הפיצול האמור הוא הרצון להגביל נושים פוטנציאליים מלהיפרע את חובותיהם באמצעות מקורות הכיסוי שמספקות המוניות האחרות, הרי שמדובר בשימוש לרעה בעקרון האישיות המשפטית הנפרדת, אשר מצדיק הרמת מסך (יוער כי בתי המשפט בארצות הברית הגיעו בפרשות אלו דווקא למסקנה ההפוכה, וזאת בשל תפיסה לפיה יש לכבד את רצון הבעלים לגדר את אחריותו כלפי הנושים) (וראו לעניין זה גם: פרוקצ'יה, בעמ' 53, 71-74 (הרואה בדוגמת המוניות מקרה פרטי של מימון דק); גרוס, בעמ' 260-252; רע"א 510/00 ח. רשף קבלנים (1990) בע"מ נ' ענבר, פ"ד נד(2) 712, 717-716 (2000). לביקורת ביחס לשימוש במנגנון של "הרמת מסך" באשכול חברות, ראו: עדו לחובסקי דיני חברות: חברה יחידה ואשכול חברות 91-65 (2014)).

(ב) חברה הממומנת ב"מימון דק": דוגמה נוספת שזכתה להתייחסות נרחבת בפסיקה ובספרות עניינה במצבים של "מימון דק" בהם "ההון העצמי שהושקע בחברה, או סך כל נכסי החברה, אינם מספיקים לכסות את התחייבויותיה בשים לב לחיובים העלולים לצמוח בדרך העסקים הרגילה מניהולו של העסק. מימון דק יתרחש כאשר אין לחברה נכסים מספיקים לכיסוי הפסדים הצפויים מסיכונים עיסקיים שהיא מעורבת בהם, או כאשר נכסיה של החברה בנויים במידה רבה מהלוואות בעלי מניות, אשר יחסם לחברה בכובעם כמלווים הוא כיחס הנושים החיצוניים לתאגיד" (עניין אפרוחי הצפון, בעמ' 599, פסקה 30 לחוות דעתה של השופטת אילה פרוקצ'יה. כן ראו: אוריאל פרוקצ'יה "מימון דק", הרמת המסך והגבלת האחריות בדיני חברות" עיוני משפט ו 526, 527 (1979) (להלן: פרוקצ'יה, מימון דק); ע"א 2146/06 ברק נ' עו"ד אבוקרט – מפרק, פסקה 39 (18.11.2010) (להלן: עניין ברק)). מצבים אלו מתאפיינים בהיעדרה של "כרית ביטחון" מספקת להבטחת פירעון חובם של הנושים החיצוניים של החברה, באופן שמביא, הלכה למעשה, להחצנת הסיכונים שנטלו על עצמם החברה ובעלי מניותיה בקשר עם הפעילות העסקית של החברה, והטלתם באופן בלעדי על כתפי הנושים החיצוניים. מצבים מסוג זה נתפסים כחוסר הגינות עסקית וניצול לרעה של האישיות המשפטית הנפרדת והאחריות המוגבלת של החברה, ועשויים להצדיק את הרמת "מסך ההתאגדות" בין בעלי המניות לחברה (ראו: עניין אפרוחי הצפון, בעמ' 600-602, 610-615; עניין ברק, בפסקה 40. יוער כי במצבים של "מימון דק" הכירה הפסיקה גם באפשרות של "הדחיית חוב" בעל המניות (המוסדרת בסעיף 6(ג) לחוק החברות), המהווה אמצעי מתון יותר מ"הרמת מסך". ראו: עניין אפרוחי הצפון, בעמ' 612-613. לסקירה רחבה על אודות הסוגיה של "מימון דק"

בהקשרים של "הרמת מסך" ו"הדחיית חוב", ראו: פרוקצ'יה, מימון דק; פרוקצ'יה, בעמ' 75-52; חביב-סגל, בעמ' 306-301; גרוס, 247-250).

5. אם כן, בנסיבות בהן מוכח שימוש לרעה ב"מסך ההתאגדות", רשאי הנושה לבקש הרמת מסך נגד בעלי המניות שהיו מודעים לשימוש זה, תוך חיובם בחיובי החברה כלפיו. ודוק, ככל שיקבע כי קיימת הצדקה בנסיבות העניין לביצוע "הרמת מסך" לטובת נושה, הרי שאין בכך כדי ליצור חבות חדשה לזכות הנושה, אלא להביא לכך שהחבות הקיימת של החברה כלפי הנושה תוטל גם על בעל המניות כלפיו מבוצעת "הרמת המסך" (וזאת בנוסף להיותה מוטלת על החברה).

6. די במושכלות היסוד האמורים כדי ללמדנו את ארבע המסקנות הרלוונטיות לצורך הכרעה בסוגיית ההתיישנות שמתעוררת בענייננו, אילו היה מדובר במקרה שגרתי של "הרמת מסך" לטובת נושה:

(א) "הרמת מסך" לטובת נושה נגד בעל מניות אינה מחייבת כי החברה תימצא בהליכי חדלות פירעון, אלא היא אפשרית כאשר מתקיימים התנאים הקבועים בסעיף 6(א) לחוק החברות, וזאת בין אם החברה מצויה בהליכי חדלות פירעון ובין אם לאו. אם תאמר אחרת, הרי שכלל שהחברה אינה מצויה בהליכי חדלות פירעון, תנאי מקדים להעלאת טענה ל"הרמת מסך" היה שהנושה ייזום הליכי חדלות פירעון נגדה. ואולם, דרישה מכבידה שכזו לא רק שאינה קבועה בסעיף 6(א) לחוק החברות, אלא שגם מבחינה עניינית אין בה כל טעם, במיוחד כאשר מדובר בחברה שברור לכל כי היא ריקה מתוכן.

(ב) "הרמת מסך" נגד בעל מניות לטובת נושה איננה עילת תביעה העומדת בפני עצמה, אלא מנגנון משפטי באמצעותו מורחבת עילת תביעה קיימת מכוח הדין, כך שהחייב בה איננו רק החייב המקורי (החברה), אלא גם חייב נוסף (בעל המניות שנמצאה הצדקה להטיל עליו את חבויות החברה). ודוק, הרחבה זו עשויה להיות מוצדקת בשל נסיבות שהיו קיימות כבר במועד היווצרות עילת התביעה (כמו במקרה של פיצול פעילות עסקית אחת בין מספר חברות), או בגין נסיבות שנוצרו לאחר מכן, בסמוך למועד בו היה על החברה לפרוע את החוב, ואולי גם לאחר מכן (כמו במקרה של "מימון דק").

(ג) בהיות "הרמת המסך" מנגנון להרחבת חבות קיימת (באמצעות הטלתה על בעל מניות ולא רק על החברה), ולא עילת תביעה העומדת בפני עצמה,

מבחינה אנליטית דין ההתיישנות החל על התביעה צריך להיבחן ביחס לעילה אשר בגינה נדרשת "הרמת המסך" (קרי, החוב אותו תובע הנושה), ולא ביחס לנסיבות שבגינן קמה הצדקה ל"הרמת המסך" (קרי, עצם השימוש לרעה באישיות המשפטית הנפרדת של החברה). במובן זה, דומה מנגנון "הרמת המסך" למנגנונים אחרים של הרחבת או העברת זכויות או חבויות, כדוגמת "המחאת זכות", "המחאת חבות" או "תחלוף" (ראו, למשל: ע"א 8299/10 בנק מזרחי טפחות בע"מ נ' חרושת מתכת בית השיטה (בהח) בע"מ, פסקה 24 (15.3.2015)). לעניין "תחלוף", ראו: ע"א 206/20 טבע תעשיות פרמצבטיות בע"מ נ' טי.אנד.אם גושן – שירותי ביטחון בע"מ, פסקאות 58-59 (13.12.2021)). בכל המצבים הללו, שאלת ההתיישנות נבחנת ביחס לזכות שהמנגנון המשפטי מאפשר את העברתה או את הרחבתה, ואין טעם של ממש לבחון אותה ביחס לנסיבות שהובילו להפעלת המנגנון עצמו. זאת ועוד, גם מבחינה מעשית, מאחר שהמנגנון של "הרמת מסך" מופעל בשל נסיבות המתקיימות, לכל המוקדם, במועד היווצרות הזכות בה מדובר (שכן ככל שבמועד היווצרות הזכות כבר לא מתקיימות הנסיבות האמורות, הרי שממילא לא קמה הצדקה להפעלת המנגנון של "הרמת מסך" ביחס לאותה זכות), די בבחינת השאלה אם הזכות עצמה התיישנה, ואין צורך בבחינה נפרדת של ההתיישנות הנסיבות שהובילו להפעלתו של מנגנון זה.

הערה: מבחינה עיונית ניתן להעלות על הדעת מקרים בהם יתקיים חריג המאריך את תקופת ההתיישנות ביחס לעילת התביעה, אשר איננו רלוונטי לכאורה לנסיבות המצדיקות "הרמת מסך". תלו למשל מקרה בו הנושה מודע לנסיבות היוצרות את הבסיס ל"הרמת מסך", אך אינו מודע לנסיבות היוצרות את החוב (כגון שהוא יודע שהחברה מתנהלת ב"מימון דק", אך אינו יודע כי היא חייבת לו כספים). במצב דברים זה, אפשר מבחינה מעשית להגיע למסקנה כי החוב לא התיישן, ואילו טענת "הרמת המסך" התיישנה. ואולם, לשיטתי, עדיין אין מקום לעשות כן, וזאת מן הטעם האנליטי, בהיות "הרמת המסך" מנגנון להרחבת חבות. כפי שהדוגמה לעיל מדגימה, התוצאה האנליטית גם רצויה מבחינת שיקולי המדיניות (שכן נושה שאינו ידע על החוב, ממילא אינו נדרש לטעון ל"הרמת מסך").

(ד) אירועים המשליכים על ההצדקה לביצוע "הרמת מסך" עשויים להתרחש זמן ניכר קודם למועד בו מתעוררת השאלה האם יש הצדקה לבצע "הרמת מסך". במילים אחרות, חברה עשויה להתנהל לאורך זמן ניכר באופן העשוי להצדיק ביצוע "הרמת מסך" מבלי ששאלה זו תתעורר הלכה למעשה. כך, למשל, פיצול

פעילות עסקית אחת למספר רב של חברות עשוי להתבצע זמן ניכר בטרם יהיה בכך כדי להשליך על השאלה האם יש להתעלם מ"מסך ההתאגדות" (ואם נשוב לדוגמת המוניות שהוצגה לעיל, ניתן לדמיין מצב בו קבוצת החברות המחזיקות במוניות פועלת כך במשך עשרות שנים, בטרם אחת המוניות גורמת לתאונה שהיקף האחריות בגינה חורג מזה בו היא יכולה לשאת לבדה, ומעורר את שאלת "הרמת המסך"). במצבים אלה, אין בעובדה שהנסיבות המצדיקות "הרמת מסך" היו קיימות מזה שנים כדי להקים לבעלי המניות הגנה מפני "הרמת מסך", שכן ההתיישנות נבחנת לפי המועד בו נוצרה חבות החברה כלפי הנושה, ומנגנון "הרמת המסך" נכנס לפעולה רק במועד זה או במועד מאוחר יותר. ויובהר, העובדה שחברה התנהלה באופן מסוים לאורך שנים רבות עשויה, בנסיבות מתאימות, להקים טענת השתק נגד נושים רצוניים אשר ידעו על אופן ההתנהלות האמור, והוסיפו לנהל עסקים עם החברה (אך לא נגד נושים בלתי רצוניים או נושים רצוניים שלא ידעו על אופן ההתנהלות האמור). ואולם, אין בה כדי להקים טענת התיישנות נגד נושים אלה, ככל שהנסיבות היוצרות את החבות לגביה מופעל מנגנון "הרמת המסך" טרם התיישנו.

7. כפי שיפורט להלן, המקרה בו עסקינן אומנם שונה במידת מה מן המקרה הטיפוסי של "הרמת מסך" לטובת נושה, ואולם בכך אין כדי לשנות מן המסקנה האמורה:

ראשית, התביעה בה עסקינן היא תביעה למתן סעד הצהרתי לפיו ניתן לבצע "הרמת מסך" נגד המשיבות (בעלות המניות באגרקסקו) ביחס לחובותיה של אגרקסקו חברה לייצוא חקלאי בע"מ (בפירוק) (לעיל להלן: אגרקסקו), ולא תביעה למתן סעד אופרטיבי אשר יחייב את המשיבות לשאת בחוב מסוים של אגרקסקו. עובדה זו מעוררת את השאלה האם בהתאם לכללים החלים ביחס למתן סעד הצהרתי, מוצדק לאפשר דיון מסוג זה, או שמא יש לחייב את המערערים להגיש תביעה לסעד אופרטיבי, במסגרתה תיבחן שאלת "הרמת המסך" (ראו והשוו: ע"א 220/83 חברת אהרן רוטברג בע"מ נ' חברת פלמה בע"מ, פ"ד לט(2) 372 (1985), חוות דעתה של השופטת טובה שטרסברג-כהן; רע"א 1810/90 הדר חברה לבטוח בע"מ נ' קנדי חברה להשקעות ולבנין בע"מ, פ"ד מד(2) 737, 739-740 (1990); רע"א 2611/98 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' מוחס, פסקות 5-6 (21.7.1998); ע"א 4076/00 נצחון צפורה בראשון בע"מ נ' מירם זמברובסקי בע"מ, פ"ד נו(3) 41, 47-48 (2002); רע"א 7886/11 בנק לאומי למשכנתאות בע"מ נ' ביריאן, פסקה 9 (27.3.2012)). ואולם, שאלה זו לא הועלתה על ידי המשיבות, ויתכן מאוד שבצדק לאור האינטרס הייחודי שיש בבירור שאלת "הרמת המסך" במקרה בו עסקינן (והשוו:

שלישית, ביסוד טענות המפרקים נגד המשיבות עומדת התפיסה כי האחרונות ניהלו את אגרוסקו תוך חריגה מהתכלית הסטוטורית שלשמה קמה חברה, דהיינו "לפעול על פי שיקולים עסקיים להשאת רווחיה" (סעיף 11(א) לחוק החברות), ועל כן מוצדק לבצע "הרמת מסך" נגדן. טענה זו, כאשר היא נטענת בקשר לתאגיד בעל מאפיינים ייחודיים, כדוגמת אגרוסקו, מעוררת קושי לא מבוטל. ניתן לטעון כי הוראת סעיף 11 לחוק החברות אינה הוראה קוגנטית, במובן זה שאין בה כדי למנוע ממקימי החברה מלקבוע בתקנון הנרשם בעת יסוד החברה ייעוד חוקי שונה מאשר "שיקולים עסקיים להשאת רווחיה" (ואת אשר ניתן לקבוע בתקנון בעת ההקמה, אין לכאורה מניעה לקבוע בהסכמה כללית גם בתיקון תקנון שהתקבל לאחר ההקמה). ודוק, סעיף 11(ב) לחוק החברות מורה כי "הוראת סעיף קטן (א) לא תחול על חברה לתועלת הציבור". אם הדין מאפשר הן חלופה של חברה שכל תכליתה היא עסקית, והן חלופה של חברה שכל תכליתה אינה עסקית, האם אין מקום לאפשר גם את האפשרות להקמתה, בהסכמה של כל בעלי המניות, של חברה היברידית, אשר לה תכלית עסקית-ציבורית משולבת? ויובהר, ככל שאכן ניתן להקים חברה שכזו, ואינני מבקש לטעת בכך מסמרות, אין בכך כדי לשלול את האפשרות לבצע לגביה "הרמת מסך" במקרים המצדיקים זאת, ואולם ברור כי לא ניתן לעשות כן אך בשל עצם ההגדרה של תכליותיה, והעובדה שהיא פעלה להגשמתן. מעבר לכך, מתעוררת השאלה מהו רוחב החריג בו מכיר סעיף 11(א) לחוק

החברות, לפיו הגם שתכלית החברה היא לפעול על פי שיקולים עסקיים להשאת רווחיה "ניתן להביא בחשבון במסגרת שיקולים אלה, בין השאר, את ענייניהם של נושיה, עובדיה ואת ענינו של הציבור". בסוגיה עיונית זו קיים דיון עשיר בספרות המשפטית, והמחלוקות שהתגלעו בו עשויות להשליך על עניינו (ראו, בין השאר: יחיאל בהט "תכלית החברה ומטרותיה בהצעת חוק החברות, התשנ"ו-1995" שערי משפט א(3) 277 (תשנ"ח) (הסובר כי הוראת סעיף 11(א) לחוק החברות היא הוראה קוגנטית. ראו שם, בעמ' 288); זוהר גושן, "מבט ביקורתי על חוק החברות החדש: תכלית החברה, הצעות רכש והתובענה הייצוגית" משפטים לב 381, 383-395 (1998); ידידיה צ' שטרן "תכלית החברה העסקית – פרשנות והשפעות מעשיות" משפטים לב 327 (תשס"ב); ידידיה צ' שטרן "האם חברות נועדו להשיא את רווחיהם של בעלי המניות? ניתוח כלכלי ביקורתי" משפטים ועסקים א 105 (2004); עמיר ליכט "תכליות החברה" משפט ועסקים א 173 (2004); עלי בוקשפן "על חברה וחברה, ועל מעמדו של סעיף 11 לחוק החברות במשפט הישראלי" משפט ועסקים א 229 (2004); גרוס, בעמ' 123-132. כן ראו עניין אפרוחי הצפון, בעמ' 593-592, פסקה 18 לחוות דעתה של השופטת פרוקצ'יה). מכל מקום, גם נושא זה לא חודד בטיעון לפנינו, וממילא טרם הגיעה העת לעסוק בו במסגרת הערעור דנן.

8. סיכומו של דבר, לאור האמור לעיל, אינני סבור כי העובדה שאגרסקו נוהלה לאורך שנים רבות באופן מסוים המקיים לכאורה עילה ל"הרמת מסך", מקימה למשיבות טענת התיישנות נגד הפעלת המנגנון של "הרמת מסך" ביחס לתביעות חוב שטרם התיישנו, ככל שמתקיימים התנאים המצדיקים "הרמת מסך". לפיכך, שותף אני לעמדת חברי, השופט מין, כי לא היה מקום לדחות חלק מהתביעה על הסף מטעמי התיישנות. עם זאת, מצטרף אני להערת חברתי, השופטת וילנר, לפיה יש להותיר את הערת חברי לעניין תקנה 94 לתקנון אגרסקו והשלכותיה (ראו פסקות 43-48 לחוות דעתו של חברי) – אשר כלל אינני משוכנע כי מסכים אני לאמור בה – "בצריך עיון".

9. אשר לסוגיית אגרת בית המשפט, הרי שהיא פשוטה למדי בעיני. בהנחה שיש מקום לאפשר למפרקים להגיש תביעה לסעד הצהרתי לפיו מתקיימים התנאים המאפשרים "הרמת מסך" נגד המשיבות, הרי שמדובר בהליך הצהרתי מקדמי, אשר איננו מאפשר עדיין זכיה בסעדים כספיים, ואשר דינו צריך להיות, לצורכי אגרה, כבקשה לסעד שאינו ניתן בשלב זה להערכה. ודוק, במקרה הרגיל אין מקום לאפשר דיון בבקשה לסעד הצהרתי מקדמי מסוג זה (ראו פסקה 7 לעיל וההפניות שם). ואולם, באותם מקרים חריגים בהם יש לאפשר זאת, הרי שהאגרה לגבי הסעד הצהרתי, שאין נלווית לו עדיין אפשרות לתבוע סעד כספי, תהיה בסכום הקבוע לפי סעיף 3(1) לתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007. מכאן שגם בעניין זה שותף אני למסקנתו של חברי, השופט מין.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ד' מין.

ניתן היום, י"ח בטבת התשפ"ב (22.12.2021).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט